

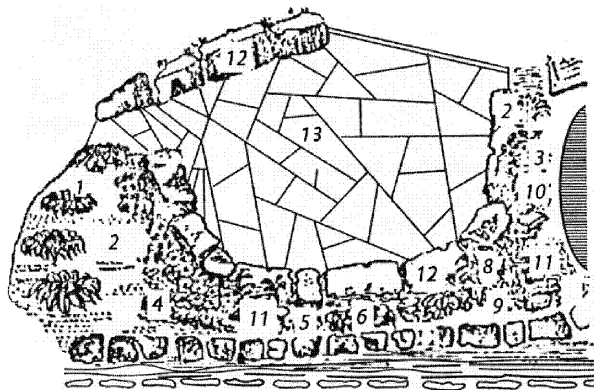

Рис. 2. Влаштування кам'янистого саду біля відпочинкового майданчика:

- 1) хоста вузьколиста; 2) первоцвіт обрамлений; 3) тюльпан Кауфмана; 4) флокс шиловидний; 5) сколка Біберштейна; 6) дзвоники карпатські; 7) очиток їдкий; 8) традесканція вергінська; 9) чебрець повзучий; 10) лілійник гібридний; 11) камені; 12) підпірна стінка із природного каменю (h=0,5 м); 13) покриття з плитки

Зважаючи на те, що період цвітіння переважаючих в озелененні гібридних сортів триває від 2 до 3,5 місяців, починаючи із травня, видові і гібридні лілійники komponують так, щоб отримати групи, які будуть цвісти з середини квітня до листопада, тобто майже 6 місяців. У разі влаштування на їх основі квітників створюють гармонійні колористичні поєднання: червоного та жовтого, помаранчевого та зеленого, жовтого і синього.

Висновки:

1. Численні природні та особливо гібридні сорти лілійників, представлені ще недостатньо в міському озелененні, хоча володіють значним декоративним потенціалом. Створено всі передумови для розширення бази їхнього різноманіття на основі ботанічних садів та садибного матеріалу місцевих розсадників.
2. Рекомендуємо якомога ширше використовувати їх для декорування водойм, формування бордюрів, міксбордерів, створення груп чи поодиноких посадок на міських квітниках чи у контейнерах.

Література

1. Пушкар В.В. Дизайн квітників / В.В. Пушкар. – К. : Вид-во "Альтерпрес", 2007. – 336 с.
2. Ерохіна В.І. Озеленение населенных мест : справочник / Вера Ивановна Ерохіна. – М. : Стройиздат, 1987. – 480 с.
3. Соболева Л.Е. Цветы в вашем саду / Л.Е. Соболева. – Симферополь : Изд-во "Таврия", 1988. – 208 с.
4. Безсонова В.П. Дизайн квітників / В.П. Безсонова. – Дніпропетровськ : Вид-во "Свідлер А.Л.", 2010. – 175 с.

Муzychko M.M., Shuplat T.I. Особенности выращивания представителей рода лилейниковые (*Heimerocallis*) и применение их в ландшафтной архитектуре

Освещены особенности сортового разнообразия природных и гибридных лилейников, особенностей их размножения. Осуществлена оценка декоративных ка-

честв преобладающих в городском озеленении видов. Приведены приемы использования лилейников в системе городского зеленого строительства.

Ключевые слова: лилейники, миксбордер, цветок, декорирование, гибрид.

Muzychko M.M., Shuplat T.I. Features of representatives of the kind of growing *Heimerocallis* and their application in landscape architecture

The features of varietal diversity and natural day-lily hybrid, peculiarities of their reproduction are determined. The estimation decorative qualities prevailing in urban landscaping species is made. These techniques use day-lily in a system of urban green building are established.

Keywords: day-lily, mixborder, flower decoration, hybrid.

УДК 630*232(477.43)

Магістрант М.П. Перевозник;
доц. С.М. Шевченко, канд. с.-г. наук – ХНУ

ВІКОВІ ДЕРЕВА В УРБЕКОСИСТЕМІ ХМЕЛЬНИЦЬКА – ПОШУК, СУЧАСНИЙ ЖИТТЄВИЙ СТАН ТА ПОТРЕБА ЗБЕРЕЖЕННЯ

Досліджено кількісний, видовий та санітарний стан вікових дерев міста Хмельницького. Із обстежених 253 дерев 178 (70,4 %) можна класифікувати як абсолютно здорові. Наведено види ушкодження вікових дерев, рекомендовано заходи щодо підвищення їх стійкості. Основою збереження вікових дерев вважають консерваційні заходи, які передбачають підтримання конкретних екземплярів у тому вигляді, в якому вони знаходяться на момент обстеження.

Ключові слова: вікові дерева, урбоекосистема, вікова структура, видова структура, санітарний стан.

Розвиток міст призводить до формування своєрідного урбанізованого довкілля з комплексом факторів (біотичних, абіотичних та антропогенних), що негативно впливають на життя деревних рослин.

Водночас дерева є невід'ємною частиною міста, оскільки вони в умовах урбанізованого середовища виконують фітомеліоративні функції, найголовніші серед яких: охолодження міського "острова тепла" за рахунок збільшення альбедо поверхні і транспірації, стабілізація вітрового режиму, збільшення відносної вологості повітря, "згладжування" її добових і сезонних перепадів, виділення кисню в повітря міста, виділення фітонцидів, поглинання пилу і газів, що забруднюють атмосферне повітря зниження рівня шуму в місті, затримка частини опадів і зменшення поверхневого стоку, поліпшення візуальних властивостей урбанізованих ландшафтів [1].

Звичайно, важливо висаджувати молоді дерева в місті, але набагато важливіше зберегти вже існуючі вікові дерева. Оскільки навіть сотня молодих дерев не створять того об'єму простору "кондиціонування", що одне сторічне дерево [2]. Тому досить актуальним на сьогодні є облік, охорона і збереження вікових дерев, які виділяються за діаметром, незвичною формою і дають нам уяву про тривалість життя представників цього виду, допомагають визначити оптимальні умови росту, а також слугують матеріалом для подальшої їх селекції.

Основною метою роботи було виявити вікові дерева у місті Хмельницькому та розробити рекомендації щодо їх збереження. Для виявлення ві-

кових дерев опрацьовували матеріали зібрані в ході інвентаризаційних досліджень у парку культури і відпочинку імені Михайла Чекмана, дендропарку "Поділля", сквері імені Тараса Шевченка, вулицях м. Хмельницького та матеріали, зібрані у ході опрацювання літературних даних.

Для вікових дерев визначались видова назва [3], приблизний вік (років), висота (м), діаметр стовбура на висоті 1,3 м від землі, стан рослин (добрий, задовільний, незадовільний) [4], заходи, які необхідно здійснити для покращення стану дерева.

Із методів визначення віку дерев без їхнього пошкодження, найбільш вживаним, доступним і більш-менш точним є історичний (за історичними згадками у літературних джерелах, усними переказами старожилів). Проте у наукових колах найточнішим вважається метод визначення віку дерева за кількістю річних кілець на зрізі стовбура. Для того, щоб не знищувати цінне дерево, часто застосовують спеціальний бур, яким пробурюють стовбур дерева, внаслідок отримуючи тонкий циліндр, на якому видно ці річні кільця. Потім висвердлену частину знову вставляють у дерево, щоб не зашкодити йому. Також вік деяких порід дерев можна визначити за обхопом стовбура [5].

За результатами наших досліджень у місті Хмельницькому виявлено 253 вікових дерева (табл.).

Табл. Інвентаризація вікових дерев м. Хмельницького

№ з/п	Назва виду	Вік, роки		Висота, м		Діаметр стовбура, см		К-сть, шт
		наймен-ший	найбіль-ший	наймен-ша	найбіль-ша	наймен-ший	найбіль-ший	
1	ясен звичайний	110	198	14	31	50	90	71
2	гіркогоштан звичайний	101	189	14	25	50	86	62
3	липа дрібнолиста	156	276	17	25	50	80	34
4	верба біла	102	146	8	23	65	104	27
5	клен гостролистий	110	201	21	27	50	91	25
6	дуб звичайний	129	170	16	26	41	54	11
7	клен-явір	106	147	16	24	48	67	5
8	вільха чорна	108	140	19	22	77	89	5
9	бук червоний	140	160	25	27	89	102	4
10	робінія звичайна	119	194	20	24	54	88	2
11	дуб червоний	129	163	13		541	52	2
12	ялина звичайна	128		20		58		1
13	горобина звичайна	141		15		64		1
14	граб звичайний	112		22		71		1
15	в'яз звичайний	120		22		55		1
16	горіх чорний	130		22		60		1

Як видно з табл. найбільш поширеними віковими деревами у місті Хмельницькому є такі види: ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.) – 71 шт., гіркогоштан звичайний (*Aesculus hippocastanum* L.) – 62 шт., липа дрібнолиста (*Tilia cordata* M.) – 34 шт., верба біла (*Salix alba* L.) – 27 шт.

Зі всіх вікових дерев міста 243 мають природно-заповідний статус і майже всі ростуть у сквері імені Тараса Шевченка, дендропарку "Поділля" та парку культури і відпочинку імені Михайла Чекмана, водночас 10 дерев такого статусу не мають і всі ці дерева знаходяться на вулицях міста.

За роками кількість вікових дерев зображена на рисунку.

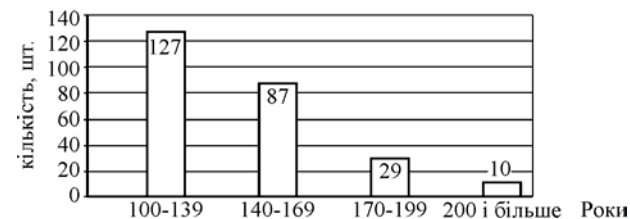

Рис. Вікова структура вікових дерев м. Хмельницького

З рис. видно, що найбільше вікових дерев у м. Хмельницькому мають вік від 100 до 139 років – 127 шт., а найменше вікових дерев віком від 200 років і більше – 10 шт. (9 лип дрібнолистя та 1 клен гостролистий). Таку малу кількість 200-річних дерев можна пояснити тим, що основні зелені зони міста створювали у кінці XIX ст., а вуличним посадкам дерев ніхто не надавав особливого значення. Більша частина досліджуваних вікових дерев міста Хмельницького перебуває в доброму санітарному стані (178 дерев), 47 дерев – у задовільному, 28 дерев – у незадовільному.

Згідно з нашими дослідженнями, найбільш поширеними ушкодженнями, виявленими серед 253 вікових дерев у ході інвентаризаційних робіт, є такі (в дужках зазначено кількість ушкоджених дерев): сухі гілки (33); механічні пошкодження (15); омела (*Viscum*) (8); грибкові і бактеріальні захворювання (14) та уражені шкідниками (38). Найбільш різноманітні пошкодження уражають такі види вікових дерев міста, як дуб звичайний, верба біла, ясен звичайний, гіркогоштан звичайний, клен гостролистий та липа дрібнолиста.

У дуба звичайного трапляються такі пошкодження: сухі гілки, механічні пошкодження, борошниста роса, морозобійні тріщини; у верби білої: механічні пошкодження, трутовик; у ясена звичайного: сухі гілки, омела, стовбурна гниль; у гіркогоштана звичайного: сухі гілки, механічні пошкодження, стовбурова гниль, пошкодження спричинені каштановою мінуючою міллю (*Cameraria ohridella*); у клена гостролистого: механічні пошкодження, омела; у липи дрібнолистої: сухі гілки, морозобійні тріщини.

Для збереження вікових дерев у м. Хмельницькому потрібно здійснити такі заходи: санітарне обрізування крони та сухих гілок, полив дерев у спекотні роки, вчасно проводити лікування ран на стовбурах і пломбування дупел, проводити догляд за ґрунтом навколо вікових дерев, необхідно провести обрізування омели і плодкових тіл грибів, навесні здійснювати підживлення дерев органічними та мінеральними добривами, особливу увагу необхідно приділяти захисту вікових дерев від шкідників і хвороб.

Також важливого значення в парках і насадженнях лісопаркових і зелених зон міста мають заходи щодо регулювання рекреаційних навантажень, профілактики механічних та інших ушкоджень дерев антропогенними факторами. Основою збереження вікових дерев у м. Хмельницькому можна вважати консерваційні заходи, які передбачають підтримання конкретних екземплярів у тому вигляді, в якому вони знаходяться на момент обстеження. Крім того, необхідно вживати агротехнічних заходів для підтримання нормальної життєдіяльності вікових дерев.

Література

1. Кучерявий В.П. Фітомеліорація : підручник [для студ. ВНЗ] / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 2003. – 540 с.
2. Борейко В.Е. Охрана вековых деревьев / В.Е. Борейко. – К. : Изд-во КЭКЦ, 2001. – 94 с.
3. Кохно М.А. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покрито-насінні. – Ч. I. / М.А. Кохно, Л.І. Пархоменко, А.У. Зарубенко. – К. : Изд-во "Фітосоціоцентр", 2002. – 448 с.
4. Інструкція з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах та селищах міського типу України / ГН 03.08.007, 2002. – К. : Вид-во Мін. агр. політ., 2002. – 24 с.
5. Івченко С.І. Живі пам'ятки історії і природи / С.І. Івченко. – К. : Вид-во "Наука і життя", 1956. – 98 с.
6. Дудин Р.Б. Видова та вікова структура насаджень скверу ім. Т.Г. Шевченка у Хмельницькому / Р.Б. Дудин // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.6. – С. 35-38.
7. Кучерявий В.П. Озеленення населених місць : підручник [для студ. ВНЗ] / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 2005. – С. 420-421.

Перевозник М.П., Шевченко С.Н. Вековые деревья в урбоэкосистеме Хмельницка – поиск, современное жизненное состояние и необходимость сохранения

Исследовано количественное, видовое и санитарное состояние вековых деревьев города Хмельницкого. Из обследованных 253 деревьев лишь 178 (70,4 %) можно классифицировать как абсолютно здоровые. Приведены виды повреждения вековых деревьев, рекомендованы мероприятия по повышению их устойчивости. Основой сохранения вековых деревьев считаются консервационные мероприятия, которые предусматривают поддержание конкретных экземпляров в том виде, в котором они находятся на момент обследования.

Ключевые слова: вековые деревья, урбоэкосистема, возрастная структура, видовая структура, санитарное состояние.

Perevoznik M.P., Shevchenko S.N. Secular trees in urban ecosystem of the Khmelnytsky – search, contemporary living condition and the need to maintain

A quantitative, specific and sanitary condition of secular trees of Khmelnytsky are investigated. Of the 253 trees surveyed only 178 (70.4 %) could be classified as completely healthy. Damage types of century trees are given, actions for increase of their stability are recommended. The basis for the preservation of secular trees are conservation measures that provide for the maintenance of specific instances in the form in which they are at the time of the survey.

Keywords: secular trees, urban ecosystems, age structure, species composition, healthiness.

УДК 712:562.47:582.42/47(083.71) **Доц. В.В. Пушкар, канд. с.-г. наук –
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ**

ХВОЙНИ У МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Досліджено сучасний таксономічний склад і кількісну структуру хвойних у міських насадженнях, підбір найбільш вдалих композицій за участю хвойних. Рекомендовано для використання в парках у природних зонах і насадженнях України 80 видів відповідних представників родів. Розглянуто видовий склад хвойних у дендропарках і старовинних парках Лісостепу України. Проаналізовано використання хвойних у композиційних елементах міських насаджень. Зроблено висновки щодо покращення стану хвойних у міському середовищі.

Ключові слова: хвойні рослини, міські насадження, дендропарк, старовинний парк, масив, гай, група, алея, солітер, живопліт.

Хвойні – одна з найдревніших, найпоширеніших і господарськи цінних груп рослин. На сьогодні нараховується сім родин, близько 55 родів і понад 560 видів хвойних [2, 4, 6, 10]. Найбільшого поширення хвойні набули в мезозойську еру. Біоми хвойних лісів в житті народів Євразії, Північної Америки мали і продовжують мати величезне різнобічне значення. Екологічні ніші хвойних лісів характеризуються значною амплітудою температур (від -55 до +55°C), найменшою (серед інших деревних рослин) вимогливістю до багатства ґрунтів. Хвойні ліси відіграють значну ґрунтозахисну, водоохоронну і санітарно-гігієнічну роль.

У декоративному садівництві Європи хвойні використовують понад 300 років, і тепер в її парках вони посідають провідне місце. Серед них трапляються дерева і кущі різних розмірів та зовнішнього вигляду, всі переходи від гігантських дерев (секвої, таксодіуми) до карликових форм (навіть у тих видів, типові представники яких досягають на батьківщині 40-50 м висоти). Довговічність хвойних у природних умовах доходить до 2000-4000 років (секвоя, секвоядендрон, кедр ліванський, сосна остиста). Цінність їх зумовлена не тільки кількістю в загальному таксономічному складі лісів і парків, а тією величезною середовище створюючою, естетичною, санітарно-гігієнічною роллю, яку вони відіграють у всіх категоріях зелених насаджень.

На сьогодні у північній півкулі відомо 330 видів хвойних, з яких 170 – європейсько-азійського і північно-африканського походження, а 160 – північно-американського. У колекціях ботанічних садів, дендропарків, старовинних парків України нараховується на загаль 400 видів і форм хвойних, зокрема 170 видів і 230 форм; у зеленому будівництві – від 50 до 100 видів і форм залежно від природнокліматичної зони. Дуже бідний асортимент хвойних деревних рослин використовують в Поліссі, дуже багатий – на Південному березі Криму; Лісостеп, Степ, Прикарпаття і Закарпаття посідають у цьому відношенні проміжне значення. Так що потенційні можливості використання хвойних у декоративному садівництві ще досить широкі [2, 4, 6, 11].

Визначення меж районів раціонального використання хвойних в Україні повинно базуватися на знанні флористичних зв'язків, оптимальних умов зростання і стійкості кожного виду щодо ставлення до несприятливих кліматичних і едафічних факторів, а також умовами культури. Ці показники і будуть екологічною основою цілеспрямованого використання кожного із екзотів: тільки для ботанічних садів, дендраріїв або в озелененні, для лісових культур тощо. У дендропарках і старовинних парках України найбільшого поширення набули ялина європейська, сосна веймутова, сосна звичайна, сосна чорна. Насадження сосни звичайної часом становлять залишки природних лісів, інколи посадки. Інші види – інтродуценти та їхні насадження штучного походження. Часто екземпляри цих видів досягають 25...30 м висоти і, незважаючи на 100-річний і більший вік, мають декоративний зовнішній вигляд, особливо ялівець козацький. У деяких парках він фактично є основною фоновою рослиною, його застосовують в оформленні схилів штучних пагорбів, в групах як заміник газону. У переважній більшості старовинних парків України, що перебувають на різних стадіях таксономічної, ландшафтної і фітоце-